

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2014. gada 13. jūnijā

lietā Nr. 2014-02-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Svetlanas Ovčiņņikovas konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2014. gada 28. maijā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Noguldījumu garantiju likuma 17. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeimā 1998. gada 21. maijā pieņemtais Fizisko personu noguldījumu garantiju likums stājās spēkā 1998. gada 1. oktobrī. Tā 17. panta pirmās daļas 2. punkts paredzēja, ka garantētā atlīdzība netiek izmaksāta par bankas padomes un valdes locekļu, rīkotājdirektoru un revīzijas komisijas locekļu noguldījumiem.

Ar 2001. gada 11. oktobra likumu „Grozījumi Fizisko personu noguldījumu garantiju likumā” Fizisko personu noguldījumu garantiju likuma 17. pants tika izteikts jaunā redakcijā un no tā tika izslēgts regulējums par bankas valdes locekļa noguldījumiem. Tāpat ar minētajiem grozījumiem jaunā redakcijā tika izteikts arī likuma nosaukums, paredzot, ka turpmāk tas būs Noguldījumu garantiju likums.

Savukārt ar 2009. gada 4. jūnija likumu „Grozījumi Noguldījumu garantiju likumā” 17. panta 4. punkts tika izteikts jaunā redakcijā, paredzot, ka garantētā atlīdzība netiek izmaksāta par noguldījumiem, ko izdarījuši noguldījumu piesaistītāja akcionāri, kuriem noguldījumu piesaistītājā ir būtiska līdzdalība, padomes un valdes priekšsēdētājs un locekļi, iekšējā audita dienesta vadītājs, sabiedrības kontrolieris un citi noguldījumu piesaistītāja darbinieki, kuri plāno, vada un kontrolē noguldījumu piesaistītāja darbību un atbild par to.

Noguldījumu garantiju likuma 17. panta 4. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) vairs nav grozīts un joprojām ir spēkā 2009. gada 4. jūnija likuma redakcijā.

2. Svetlana Ovčiņņikova (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) konstitucionālajā sūdzībā norāda, ka viņa līdz 2011. gada 21. novembrim akciju sabiedrībā „Latvijas Krājbanka” (turpmāk – Krājbanka) ieņēmusi valdes locekļa amatu. Krājbankā Pieteikuma iesniedzējai arī bijuši noguldījumi vairāku desmitu tūkstošu *euro* apmērā. Pēc tam, kad Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk – Komisija) pieņēmusi lēmumu par noguldījumu nepieejamības iestāšanos Krājbankā un daļēju garantēto atlīdzību izmaksu tās noguldītājiem, Pieteikuma iesniedzēja vērsusies Komisijā ar lūgumu izmaksāt garantēto atlīdzību. Tomēr Komisija, pamatojoties uz apstrīdēto normu, garantētās atlīdzības izmaksu atteikusi. Šis Komisijas lēmums ticis pārsūdzēts administratīvajā tiesā, kura to atzinusi par tiesisku.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka garantētās atlīdzības izmaksa paredzēta visiem noguldītājiem Noguldījumu garantiju likuma 3. panta pirmajā daļā noteiktajā apmērā. Līdz ar to vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties visas tās personas, kurām noguldījumu nepieejamības iestāšanās brīdī ir noguldījumi kredītiestādē. Savukārt tā paša likuma 17. panta 4. punkts paredzot atšķirīgu attieksmi pret minētajām personām, proti, garantētā atlīdzība netiek izmaksāta noguldījumu piesaistītāja valdes locekļiem.

Apstrīdētajā normā paredzētajai atšķirīgajai attieksmei esot leģitīms mērķis – radīt nelabvēlīgas mantiskas sekas tām personām, kas veicinājušas noguldījumu

nepieejamības iestāšanos. Tādējādi kredītiestādes valdes locekļi tiek atturēti no tādu darbību veikšanas, kuras varētu nelabvēlīgi ietekmēt kredītiestādes maksātspēju.

Tomēr minētā atšķirīgā attieksme neesot samērīga, jo likumdevēja lietotie līdzekļi neesot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Proti, normatīvie akti neuzliekot kredītiestādes valdes loceklim par pienākumu noguldīt visus savus finanšu līdzekļus kredītiestādē, kurā tas pilda valdes locekļa amata pienākumus. Tātad gadījumā, ja valdes loceklis būtu izdarījis noguldījumus citā kredītiestādē, viņš nezaudētu tiesības brīvi ar tiem rīkoties. Turklāt esot pietiekams pamats uzskatīt, ka tad, ja kredītiestādes valdes loceklim būtu zināmi apstākļi, kas var apdraudēt šīs kredītiestādes maksātspēju, viņš savus noguldījumus būtu nodevis citam noguldījumu piesaistītājam. Tā kā valdes loceklim nav pienākuma visus savus finanšu līdzekļus noguldīt kredītiestādē, kurā tas ieņem attiecīgo amatu, apstrīdētā norma nevarot kalpot par līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Turklāt apstrīdētajā normā paredzētās atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi varot sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, apstrīdētā norma nešķirojot nelabvēlīgās sekas atkarībā no katra valdes locekļa vainas un personīgās atbildības pakāpes. Līdz ar to šīs normas nelabvēlīgās sekas vienādi skarot gan tos valdes locekļus, kuri ar savu rīcību veicinājuši noguldījumu nepieejamības iestāšanos, gan arī tos valdes locekļus, kuri atbild par tādiem kredītiestādes darbības jautājumiem, kas tieši neskar noguldījumu pieejamību. Tādējādi leģitīmais mērķis varot tikt sasniegts, diferencējot garantētās atlīdzības izmaksu atkarībā no katra valdes locekļa vainas pakāpes, kas konstatēta ar spēkā stājušos tiesas spriedumu krimināllietā. Šāda atbildības dalīšana atkarībā no valdes locekļa vainas pakāpes liegtu saņemt garantēto atlīdzību personām, kuru bezdarbības dēļ nav nodrošināta pareiza kredītiestādes vadība.

Labums, ko no apstrīdētās normas iegūst sabiedrība, esot neliels un izpaužoties finanšu stabilitātē, kā arī uzticībā kredītiestādēm. Tomēr gadījumā, kad valdes loceklis nav rīkojies prettiesiski vai nolaidīgi, neesot konstatējams arī nekāds sabiedrības ieguvums no tā, ka šai personai tiek liegta garantētā atlīdzība.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā norma Noguldījumu garantiju likumā ietverta ar 2009. gada 4. jūnija likumu „Grozījumi Noguldījumu garantiju likumā”. Likumprojektu Saeimā iesniedzis Ministru kabinets, un tā anotācijā minēts, ka šādi likuma grozījumi nepieciešami, lai precizētu noguldītājiem izmaksājamās garantētās atlīdzības procedūru. Tāpat anotācijā esot norādīts uz Eiropas Parlamenta un Padomes 1994. gada 30. maija direktīvu 94/19/EK par noguldījumu garantiju sistēmām (turpmāk – Direktīva 94/19/EK), kura pieļaujot tāda tiesiskā regulējuma pieņemšanu, kāds ietverts apstrīdētajā normā. Lai gan apstrīdētā norma ir spēkā kopš 2009. gada 20. jūnija, līdzīga satura regulējums jau bijis ietverts Fizisko personu noguldījumu garantiju likuma 17. panta pirmās daļas 2. punkta sākotnējā redakcijā, kas bijusi spēkā līdz 2003. gada 1. janvārim.

Noguldījumu garantiju likuma 17. pantā esot noteikti izņēmuma gadījumi, kad garantētā atlīdzība netiek izmaksāta. Līdz ar to Saeima piekrīt Pieteikuma iesniedzējai, ka vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas visas personas, kurām ir noguldījumi kredītiestādē.

Saeima arī atzīst, ka apstrīdētā norma pret kredītiestādes valdes locekļiem, kuriem ir noguldījumi attiecīgajā kredītiestādē, paredz citādu attieksmi nekā pret citiem noguldītājiem. Taču šādai atšķirīgai attieksmei esot leģitīms mērķis un saprātīgs pamats.

Ar apstrīdēto normu paredzētās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot preventīvi atturēt kredītiestādes valdes locekļus no tādu darbību veikšanas, kuras nelabvēlīgi ietekmētu kredītiestādes maksāspēju. Līdz ar to minētie ierobežojumi esot noteikti leģitīma mērķa dēļ – lai aizsargātu sabiedrības labklājību un citu cilvēku tiesības.

Apstrīdētajā normā paredzētais regulējums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo valdes loceklim kā kredītiestādes uzticības personai jāsekmē

attiecīgās kredītiestādes ekonomisko interešu īstenošana. Līdz ar to valdes locekļiem vajagot būt lojāliem pret kredītiestādi un katram no viņiem vajagot savus pienākumus pildīt kā krietnam un rūpīgam saimniekam.

Noguldījumu piesaistītāja maksātnespēja esot lielā mērā saistāma ar tā valdes locekļu darbību. Ja iestājusies noguldījumu piesaistītāja maksātnespēja, tad, visticamāk, tā valdes locekļi nav veikuši savus pienākumus kā krietni un rūpīgi saimnieki.

Apstrīdētajā normā paredzētās atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi neesot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tāpat apstrīdētā norma nodrošinot to, ka labums, kuru gūst sabiedrība, ir lielāks par atsevišķas personas tiesībām nodarīto kaitējumu.

Valdes loceklis esot sabiedrības dalībnieku uzticības persona, kurai uzticēta svešas mantas pārvaldīšana. Uzdevums pildīt savus pienākumus kā krietnam un rūpīgam saimniekam nozīmējot to, ka valdes locekļi atbild par katru neuzmanību. Ja iestājusies noguldījumu nepieejamība, tas nozīmējot, ka noguldījumu piesaistītāja valdes locekļi nav pienācīgi veikuši savus amata pienākumus. Šajā gadījumā nebūtu taisnīgi, ja valdes locekļu personiskie noguldījumi būtu aizsargāti tāpat kā jebkura cita noguldītāja noguldījumi.

Kredītiestāžu darbība esot saistīta ar komerciālu risku, un esot iespējami gadījumi, kad kredītiestādei rodas finansiālas grūtības vai tā vairs nespēj pildīt savas saistības. Kredītiestāžu jomā esot jāreķinās ar šāda komercdarbības riska iespējamību. Tieši noguldījumu piesaistītāja valdes locekļiem viņu specifisko zināšanu un profesionālās pieredzes dēļ esot pienākums apzināties kredītiestāžu riskus un pievērst lielāku uzmanību rīcībai ar saviem finanšu līdzekļiem.

4. Pieaicinātā persona – Finanšu un kapitāla tirgus komisija – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Likumdevējs, ieviešot noguldījumu garantiju shēmu, jau sākotnēji likumā esot noteicis, ka kredītiestādes valdes locekļu izdarītie noguldījumi netiek garantēti. Arī Direktīva 94/19/EK paredzot dalībvalstij rīcības brīvību to personu noteikšanā, uz kurām

neattiecas noguldījumu garantija. Apstrīdētā norma liekot kredītiestādes vadošajām amatpersonām būt piesardzīgākām kredītiestādes pārvaldīšanā un lēmumu pieņemšanā, kā arī atturot no tādu lēmumu pieņemšanas, kuri var nelabvēlīgi ietekmēt kredītiestādes darbību.

Komerclikums paredzot sabiedrības valdes locekļa pienākumu veikt sabiedrības pārvaldes funkcijas. Ja attiecīgajai personai vienalga kādu iemeslu dēļ veikt minētās funkcijas nav iespējams, tad tai esot pienākums atkāpties no amata. Valdes loceklis savu rīcību nevarot attaisnot ar argumentu, ka viņš valdē ievēlēts vienīgi „skata pēc” un vadības funkciju pēc būtības nav veicis. Komerclikums nosakot, ka valdes locekļi sabiedrību vada kopīgi.

Komisija norāda, ka kredītiestādē pieļaujama kompetenču sadalīšana starp tās valdes locekļiem. Tomēr dalītā kompetence tos neatbrīvojot no pārraudzības pienākuma – valdes loceklim jebkurā gadījumā, ja tas nav pietiekami pārraudzījis citu valdes locekļu darbību, jābūt gatavam par to atbildēt. Līdz ar to neesot pamatots Pieteikuma iesniedzējas apgalvojums, ka kredītiestādes valdes loceklis ne visos gadījumos ir atbildīgs par kredītiestādes maksātnespējas iestāšanos.

Papildus vispārējiem kredītiestādes kā komercsabiedrības pārvaldīšanas pienākumiem Kredītiestāžu likums uzliekot tās valdei pienākumu veikt normatīvajos aktos paredzēto ar kredītiestādes darbību saistīto risku pārvaldīšanu. Šis pienākums aptverot vairākas darbības, piemēram, lēmumu pieņemšanu par tādu personu kreditēšanu, kuras ir saistītas ar konkrēto kredītiestādi, paziņošanu par visiem apstākļiem, kuri var būtiski ietekmēt stabilu un normatīvajiem aktiem atbilstošu kredītiestādes turpmāko vadību.

Komisija vērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka Pieteikuma iesniedzējas kā Krājbankas valdes locekles kompetencē bijusi tieši bankas grāmatvedības uzskaitē. Savukārt viens no iemesliem tam, ka Komisija pieņēma lēmumu par Krājbankas valdes darbības apturēšanu, bijusi apzināti maldinošu finanšu pārskatu iesniegšana Komisijai. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas apgalvojums, ka viņa ar savu darbību nevarējusi sekmēt noguldījumu nepieejamības iestāšanos, neesot ticams. Minēto apgalvojumu liekot apšaubīt arī tas fakts, ka kriminālprocesa ietvaros

Pieteikuma iesniedzējai ticis piemērots aizdomās turētās statuss un viņas noguldījumiem Krājbankā uzlikts arests.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmo teikumu.

Izskatāmajā lietā vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodies visas tās personas, kurām ir noguldījumi kredītiestādē brīdī, kad iestājusies noguldījumu nepieejamība. Tā kā Pieteikuma iesniedzējai līdz Krājbankas darbības apturēšanai bijuši noguldījumi šajā kredītiestādē, viņa esot salīdzināma ar citiem Krājbankas noguldītājiem. Savukārt ar apstrīdēto normu radītā atšķirīgā attieksme izpaužoties tādējādi, ka Pieteikuma iesniedzējai nav tiesību saņemt garantēto atlīdzību par saviem noguldījumiem. Proti, Pieteikuma iesniedzējas kā noguldījumu piesaistītāja valdes locekles tiesības uz garantēto atlīdzību esot ierobežotas.

Tomēr ar apstrīdēto normu radītajai atšķirīgajai attieksmei esot leģitīms mērķis un tā esot samērīga. Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot preventīvi atturēt kredītiestādes valdes locekļus no tādu darbību veikšanas, kuras varētu nelabvēlīgi ietekmēt kredītiestādes maksātspēju. Savukārt konkrētas kredītiestādes maksātspēja varot novest pie valsts finanšu stabilitātes apdraudējuma. Līdz ar to varot secināt, ka apstrīdētā norma pieņemta nolūkā aizsargāt sabiedrības labklājību un citu cilvēku tiesības.

Likumdevēja noteiktais ierobežojums valdes locekļa tiesībām saņemt garantēto atlīdzību esot atzīstams par piemērotu līdzekli, lai liktu katram valdes loceklim ar sevišķu atbildību izturēties pret attiecīgā noguldījumu piesaistītāja noguldījumiem. Apstrīdētā norma pastiprinot valdes locekļu atbildību un nodrošinot valsts finanšu sistēmas stabilitāti.

Tiesībsargs norāda, ka Pieteikuma iesniedzējas piedāvātais saudzējošākais līdzeklis neesot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Proti, konstatētā valdes locekļa kriminālatbildība par attiecīgā noguldījumu piesaistītāja noguldījumu nepieejamības iestāšanos neaizstājot viņa civiltiesisko atbildību, bet ne katrā

gadījumā, kad iestājas valdes locekļa atbildība par kredītiestādei nodarītajiem zaudējumiem, būšot konstatējamas arī noziedzīga nodarījuma pazīmes.

Arī labums, ko no apstrīdētās normas pastāvēšanas iegūst sabiedrība, esot lielāks par personai nodarītajiem zaudējumiem. Tiesiskā valstī neesot iedomājama tāda situācija, ka noguldītājs, kurš piedalījies noguldījumu piesaistītāja darbības plānošanā, vadībā un kontrolē un tieši vai netieši veicinājis noguldījumu nepieejamības iestāšanos, varētu prasīt sev tādu pašu tiesisko aizsardzību kā jebkurš cits noguldītājs. Šāds risinājums varētu palielināt kredītiestāžu maksātnespējas risku un apdraudēt citu noguldītāju tiesības uz savu noguldījumu pieejamību.

6. Pieaicinātā persona – zvērināts advokāts M.iur. (Oxon) Rūdolfs Eņģelis – norāda, ka kredītiestādes valdes locekļi pietiekami efektīvi spējot sevi pasargāt no noguldījumu nepieejamības riska un sevišķa tiesiskā aizsardzība noguldījumu nepieejamības gadījumā tiem neesot nepieciešama. Apstrīdētajā normā ietvertā tiesiskā regulējuma mērķi nevarot viennozīmīgi uzskatīt par tādu, kas vērsts uz kredītiestādes valdes locekļa sodīšanu. Par to liecinot tas apstāklis, ka likumdevējs kredītiestādes valdes loceklim ļauj noguldīt savus finanšu līdzekļus jebkurā kredītiestādē. Būtu pamatoti uzskatīt, ka ar apstrīdētās normas palīdzību likumdevējs izšķīries par aizsardzības nesniegšanu tādiem noguldītājiem, kuri, ņemot vērā savas spējas un kompetenci finanšu jomā, paši var sevi pasargāt.

Kredītiestādes valdes locekļu pienākumus un atbildību pamatā regulējot Komerclikums. Minētā likuma 169. panta pirmajā daļā noteiktais „krietna un rūpīga saimnieka” pienākums esot pilnā mērā attiecināms arī uz kredītiestādes valdes locekli, un šā pienākuma neievērošana varot izraisīt civiltiesisko atbildību. Savukārt to, kā minētais jēdziens tiek papildīts ar konkrētu saturu, nosakot kredītiestāžu darbības īpatnības. Kredītiestāde rīkojas ar tai uzticētajiem finanšu līdzekļiem, ko tā piesaistījusi no saviem klientiem. Līdz ar to kredītiestādes valdes locekļiem izvirzāmās „krietna un rūpīga saimnieka” pienākuma prasības esot augstākas nekā, piemēram, finanšu tirgus uzraudzībai nepakļautas komercsabiedrības valdes locekļiem izvirzāmās prasības.

Kredītiestādes darbības pamatā esot sabiedrības uzticēšanās tās finanšu drošībai un spējai pildīt savas saistības. Tādēļ katram kredītiestādes valdes loceklim šīs kredītiestādes maksātspēja ir pats svarīgākais darbības uzdevums un mērķis. Lielās komercsabiedrībās, tostarp lielākajā daļā banku, katrs valdes loceklis nevarot būt pilnībā iesaistīts visu ikdienišķo jautājumu risināšanā. Lai šādas komercsabiedrības darbība un vadība būtu efektīva, valdes locekļi varot savā starpā sadalīt pārzināmos vadības jautājumus. Tomēr arī šādā gadījumā valdes locekļa tiesības neiesaistīties cita valdes locekļa „kompetences sfērā” un nebūt informētam par citām sabiedrības vadības lietām esot ļoti ierobežotas. Jebkura šāda situācija varot novest pie tā, ka valdes loceklis individuāli nav rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

Neesot iespējams izslēgt situāciju, kad noguldījumu nepieejamība rodas tādu apstākļu dēļ, kurus neviens kredītiestādes valdes loceklis nevar saprātīgi paredzēt un kuru negatīvās sekas pat ar visiem saprātīgajiem drošības un piesardzības pasākumiem nav novēršamas. Taču šādu apstākļu iestāšanās varbūtība esot ļoti maza un šādi apstākļi būtībā esot pielīdzināmi nepārvaramai varai.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Komerbanku asociācija (turpmāk – Asociācija) norāda, ka kredītiestādes maksātspēja būtiski apdraudot vispārējo valsts finanšu stabilitāti. Savukārt apstrīdētā norma varot preventīvi atturēt kredītiestādes valdes locekļus no tādu darbību veikšanas, kas, iespējams, nelabvēlīgi ietekmētu kredītiestādes maksātspēju. Atbilstoši Komerclikumam komercsabiedrību vadot valde. Ja komercsabiedrības vadība nav bijusi veiksmīga, tad valde par to atbild kopīgi, neatkarīgi no katra valdes locekļa individuālās vainas pakāpes.

Komerclikumā noteiktās valdes pilnvaras nozīmējot, piemēram, valdes pienākumu atbildēt par to, lai grāmatvedības dokumenti tiktu kārtoti atbilstoši likuma prasībām un sabiedrības manta un finanšu līdzekļi tiktu pienācīgi pārvaldīti. Ja valdes loceklim tiek likti šķēršļi, kas viņam traucē pildīt savus pienākumus vai īstenot savas pilnvaras, tad valdes loceklis varot vērsties pie uzraugošās institūcijas –

Komisijas – un informēt par to, ka viņam nav iespējams pilnvērtīgi veikt savus pienākumus.

Komerclikums paredzot valdes locekļu solidāru atbildību par zaudējumiem, ko tie nodarījuši sabiedrībai. Tas nozīmējot, ka visi valdes locekļi ir atbildīgi par šādām sekām neatkarīgi no tā, kā viņu starpā tika sadalīti pienākumi. Lai gan apstrīdētā norma neattiecas uz valdes locekļa atbildību par zaudējumiem, tomēr arī noguldījumu nepieejamības rezultātā kredītiestādei rodoties zaudējumi. Apstrīdētā norma neparedzot valdes atbildību par konkrētiem zaudējumiem, bet nosakot citas negatīvas sekas visiem valdes locekļiem, proti, liedzot viņiem tiesības uz garantētās atlīdzības izmaksu.

8. Maksātnespējīgās Krājbankas administrators – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „KPMG Baltics SIA” (turpmāk – Administrators) – norāda, ka Pieteikuma iesniedzēja iecelta par Krājbankas valdes locekli 2006. gada 19. jūnijā un šis statuss viņai bijis līdz 2011. gada 21. novembrim, kad Komisija apturējusi Krājbankas valdes darbību. Savukārt Pieteikuma iesniedzējas tiesības atgūt Krājbankā noguldītos finanšu līdzekļus regulējot vispārējā kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtība.

Krājbankas padome esot apstiprinājusi katra valdes locekļa speciālās atbildības jomas, bet vienlaikus pienākumu sadalījumā esot uzsvērti arī valdes kopīgie pienākumi, piemēram, pienākums vadīt banku, pārzināt visas kredītiestādes lietas, atbildēt par visu bankas saimniecisko darbību, nodrošināt bankas iekšējās kontroles sistēmas izveidi, funkcionēšanu un pilnveidošanu. Līdz ar to neesot pamatots Pieteikuma iesniedzējas apgalvojums, ka viņai nav bijis nepieciešamo pilnvaru, lai nepieļautu Krājbankas maksātnespējas iestāšanos.

Konstitucionālajā sūdzībā aprakstītie alternatīvie līdzekļi pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai neesot piemēroti, jo Noguldījumu garantiju likuma mērķis esot pēc iespējas ātrāk izmaksāt garantēto atlīdzību. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietverto regulējumu varot uzskatīt par saprātīgu un pamatotu.

Pret Pieteikuma iesniedzēju kā bijušo Krājbankas valdes locekli esot celta prasība par zaudējumu piedziņu un ķīlas līgumu atzīšanu par spēkā neesošiem, jo minētie darījumi esot noslēgti bez jebkāda tiesiska un ekonomiska pamatojuma. Šo darījumu noslēgšana esot bijis viens no galvenajiem Krājbankas maksātnespējas iestāšanās iemesliem.

Secinājumu daļa

9. Apstrīdētā norma attiecas uz vairākām personu grupām, kurām noguldījumu nepieejamības gadījumā netiek izmaksāta garantētā atlīdzība no noguldījumu garantiju fonda. Proti, apstrīdētā norma attiecas uz tādiem noguldījumiem, kurus izdarījuši noguldījumu piesaistītāja akcionāri, padomes vai valdes priekšsēdētājs un locekļi, iekšējā audita dienesta vadītājs, sabiedrības kontrolieris un citi noguldījumu piesaistītāja darbinieki, kuri plāno, vada un kontrolē noguldījumu piesaistītāja darbību.

Izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai. Vienlaikus tiesai ir jāievēro vienlīdzības princips un jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēju. Ja konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētā tiesību norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesai jāprecizē, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 6. punktu un 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 11. punktu*).

Līdz ar to arī izskatāmajā lietā nepieciešams precizēt, kādā apjomā un attiecībā uz kurām personām izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmei.

Pieteikuma iesniedzēja tika iecelta par Krājbankas valdes locekli 2006. gada 19. jūnijā un bijusi šajā amatā līdz 2011. gada 21. novembrim, kad Komisija apturēja Krājbankas valdes darbību (*sk. Administratora 2014. gada 17. aprīļa vēstuli Nr. 06-*

3-2/341 un Komisijas viedokli lietas materiālu 118. un 136. lpp.). Pieteikuma iesniedzēja, arī pārsūdzot Komisijas lēmumu, ar kuru viņai atteikts izmaksāt garantēto atlīdzību par tās noguldījumiem, administratīvajā tiesā ir vērsusies kā bijusī Krājbankas valdes locekle (sk. *Administratīvās apgabaltiesas 2013. gada 5. aprīļa spriedumu lietā Nr. A43010412 un Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 11. novembra spriedumu lietā Nr. SKA – 640/2013 lietas materiālu 31. – 37. un 46. – 54. lpp.*).

No minētā secināms, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai ir piemērota kā personai, kura kredītiestādē ieņēma valdes locekļa amatu. Savukārt kredītiestādes valde ir tās izpildinstitūcija, kura vada un pārstāv šo komercsabiedrību.

Līdz ar to Satversmes tiesa apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam izvērtēs tiktāl, ciktāl tā attiecas uz kredītiestādes valdes locekļa veiktajiem noguldījumiem šajā kredītiestādē.

10. Satversmes 91. panta pirmais teikums nosaka: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.1. punktu*). Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama” (*Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punkts*).

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat

prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

Tātad, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.

11. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas tās personas, kurām ir noguldījumi kredītiestādē tajā brīdī, kad iestājusies noguldījumu nepieejamība. Šādam Pieteikuma iesniedzējas argumentam piekrīt arī Saeima.

Satversmes 91. panta pirmā teikuma aspektā noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga, uz tām visām attiecināma svarīga pazīme. Izskatāmajā lietā ir būtiski tas, ka Pieteikuma iesniedzējai bijuši noguldījumi kredītiestādē tajā brīdī, kad iestājusies to nepieejamība.

Līdz ar to vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas kredītiestādes valdes loceklis un citas personas, kurām bijuši noguldījumi šajā kredītiestādē brīdī, kad tajā iestājusies noguldījumu nepieejamība.

12. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret kredītiestādes valdes locekļiem, jo viņiem, atšķirībā no citiem noguldītājiem, noguldījumu nepieejamības gadījumā tiek liegtas tiesības saņemt garantēto atlīdzību. Arī Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret kredītiestādes valdes locekļiem.

Atbilstoši apstrīdētajai normai Pieteikuma iesniedzējai nav tiesību par viņas noguldījumiem Krājbankā saņemt garantēto atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda. Tādējādi saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 192. – 194. pantu viņas tiesības atgūt Krājbankā noguldītos līdzekļus ir nosakāmas vispārējā kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtībā. Administrators norāda, ka kreditoru prasījumu apmierināšana būšot atkarīga no Krājbankas bankrota procedūras ietvaros atgūto līdzekļu apjoma. Kaut arī tiekot veikti visi iespējamie pasākumi, lai pieteiktos un atzītos kreditoru prasījumus apmierinātu, Administrators paredz, ka aktīvu atgūšanas rezultātā iegūto līdzekļu apjoms nedošot iespēju pilnībā segt visu atzīto kreditoru prasījumus (*sk. Administratora 2014. gada 17. aprīļa vēstuli Nr. 06-3-2/341 lietas materiālu 136. lpp.*).

Līdz ar to atšķirīgā attieksme izpaužas tādējādi, ka noguldījumu nepieejamības gadījumā kredītiestādes valdes locekļiem tiek liegtas tiesības saņemt garantēto atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda.

13. Pieņemot tādu tiesisko regulējumu, kas rada atšķirīgu attieksmi pret savstarpēji salīdzināmām personu grupām, likumdevējs var vienīgi tad, ja šādu rīcību attaisno sasniedzamais leģitīmais mērķis. Nosakot tiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka ar apstrīdēto normu radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot izraisīt nelabvēlīgas mantiskās sekas tām personām, kuras veicinājušas kredītiestādes maksātnespējas iestāšanos. Arī Saeima piekrīt šādam Pieteikuma iesniedzējas viedoklim un norāda, ka likumdevējs

apstrīdēto normu pieņēmis ar mērķi izvairīties no tādiem noguldījumu aizsardzības pasākumiem, kuri varētu radīt motivāciju nepareizai kredītiestāžu vadībai. Proti, minētais regulējums varot preventīvi atturēt kredītiestādes valdes locekļus no tādu darbību veikšanas, kuras, iespējams, nelabvēlīgi ietekmētu kredītiestādes maksātspēju.

Arī Asociācija uzskata, ka apstrīdētā norma paredz kredītiestādes valdes locekļa atbildību situācijā, kad radušies zaudējumi sabiedrībai. Kaut arī apstrīdētā norma netiekot piemērota kā atbildība par konkrētiem zaudējumiem, tomēr tā paredzot valdes locekļiem negatīvas mantiskās sekas, kas izpaužoties kā garantētās atlīdzības neizmaksāšana (*sk. Asociācijas viedokli lietas materiālu 154. lpp.*).

Vairākas pieaicinātās personas norāda uz citu atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi. Tā Komisijas viedoklī minēts, ka noguldījumu garantiju sistēmas un apstrīdētās normas mērķis esot nevis personu sodīt, bet gan nodrošināt valsts finanšu sistēmas stabilitāti un sabiedrības uzticību finanšu sistēmai (*sk. Komisijas viedokli lietas materiālu 118. lpp.*). Savukārt R. Eņģelis norāda, ka ar apstrīdēto normu radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot nesniegt aizsardzību tiem noguldītājiem, kuriem, ņemot vērā viņu zināšanas un spējas pašiem sevi pasargāt, nepieciešamība pēc likumdevēja paredzētas aizsardzības nav tik liela (*sk. R. Eņģeļa viedokli lietas materiālu 131. lpp.*).

Ja apstrīdētā norma būtu vērsta vienīgi uz nelabvēlīgu mantisko seku radīšanu kredītiestādes valdes locekļiem, tad viņiem būtu iespējas no tām izvairīties, piemēram, noguldot savus finanšu līdzekļus jebkurā citā kredītiestādē. Tādā gadījumā apstrīdētā norma nebūtu efektīva attiecībā uz Saeimas norādīto mērķi.

Var piekrist Saeimas sniegtajam viedoklim, ka Pieteikuma iesniedzējas kā Krājbankas likumiskās pārstāves lēmumiem un rīcībai bija nozīmīga, iespējams, pat izšķiroša ietekme uz minētās kredītiestādes pārvaldīšanu un maksātspējas nodrošināšanu. Tā, piemēram, Pieteikuma iesniedzējas speciālās atbildības jomā ietilpa bankas grāmatvedības pārraudzīšana, grāmatvedības uzskaites sistēmas un iekšējās uzraudzības sistēmas vadīšana un kontrole, budžeta plānošana, tā izpildes vadīšana un kontrole [*sk. Krājbankas padomes 2011. gada 7. februāra ārkārtas sēdē*

(protokols Nr. 2) apstiprināto Krājbankas valdes locekļu pienākumu sadali lietas materiālu 142. lpp.]. Arī Komisijas sniegtā informācija liecina, ka Pieteikuma iesniedzējas kā Krājbankas valdes locekles kompetencē bija tieši bankas grāmatvedības uzskaitē. Savukārt viens no Krājbankas valdes darbības apturēšanas iemesliem bija apzināti maldinošu finanšu pārskatu iesniegšana Komisijai (sk. Komisijas viedokli lietas materiālu 119. lpp.).

Tomēr apstrīdētās normas regulējums nav vērtējams kā tāds, kas būtu vērsts vienīgi uz nelabvēlīgu finansiālo seku radīšanu kredītiestādes valdes locekļiem par to, ka kredītiestāde ir nepareizi pārvaldīta. Satversmes tiesa piekrīt R. Enģeļa sniegtajam viedoklim, ka apstrīdētajai normai kopumā ir tikai neliela ierobežojoša ietekme uz kredītiestādes valdes locekļa mantiskajām interesēm. Proti, katram kredītiestādes valdes loceklim ir tiesības izvēlēties, vai viņš savus naudas līdzekļus turēs kredītiestādē, kuru pats pārvalda, vai jebkurā citā kredītiestādē vai arī glabās vai ieguldīs jebkādā citādā veidā (sk. R. Enģeļa viedokli lietas materiālu 134. lpp.).

Lai noskaidrotu, vai apstrīdētās normas radītā atšķirīgā attieksme ir vērsta uz vēl kādu citu leģitīmu mērķu sasniegšanu, visupirms nepieciešams noteikt, kādi ir vispārējie noguldījumu garantiju sistēmas mērķi. Proti, svarīgākie noguldījumu garantiju sistēmas mērķi ir, pirmkārt, aizsargāt tos noguldītājus, kuriem noguldījuma zaudēšana izraisītu būtisku finansiālās situācijas pasliktināšanos; otrkārt, samazināt noguldītājiem nepieciešamību pastāvīgi sekot līdzi savas kredītiestādes maksātspējas un finansiālā stāvokļa rādītājiem; treškārt, sniegt noguldītājiem ātru un efektīvu finansiālo aizsardzību noguldījumu nepieejamības gadījumā; ceturtkārt, aizsargāt valsts finanšu sistēmas stabilitāti un tautsaimniecību kopumā, samazinot risku, ka vienas kredītiestādes finansiālās grūtības var novest pie masveida panikas un noguldījumu izņemšanas no citām kredītiestādēm (sk.: Wood P. R. *Regulation of International Finance*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 685).

Ievērojot minētos mērķus, likumdevējs ir tiesīgs tiesību aktos noteikt gan to personu loku, kurām sniedzama finansiālā aizsardzība, gan izmaksājamās atlīdzības apmēru, gan arī tās piešķiršanas kārtību. Tātad likumdevējs ir tiesīgs noteikt arī to,

ka atsevišķām noguldītāju kategorijām noguldījumu nepieejamības gadījumā finansiālā aizsardzība var tikt liegta.

Satversmes tiesa arī atzinusi, ka Eiropas Savienības tiesību akti, ciktāl netiek skarti Satversmes pamatprincipi, ir jāņem vērā, gan piemērojot un interpretējot nacionālos normatīvos aktus, gan novēršot iespējamās pretrunas starp Latvijas un Eiropas Savienības tiesībām. Izvērtējot nacionālo tiesību normu saturu, jāņem vērā Latvijas pārņemto Eiropas Savienības direktīvu prasības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 25.4. punktu un 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 13.3. punktu*). Tā, piemēram, Direktīvas 94/19/EK normas, kuras netika grozītas ar Direktīvu 2009/14/EK, noteic, ka dalībvalstis ir tiesīgas neparedzēt noguldījumu garantiju aizsardzību noteiktām personu grupām, ja tās uzskata, ka šīm personu grupām īpaša finansiālā aizsardzība nav nepieciešama. Proti, Direktīvas 94/19/EK 7. panta otrā daļa un I pielikuma 7. punkts paredz, ka noguldījumu garantiju var neattiecināt, piemēram, uz kredītiestādes direktoru, vadītāju vai personiski atbildīgajām amatpersonām. Tādā veidā dalībvalstij ir piešķirta rīcības brīvība noteikt, kurām personu grupām noguldījumu garantija nav piešķirama.

Nesniedzot noteiktām noguldītāju grupām likumā paredzēto aizsardzību kredītiestādes maksātnespējas gadījumā, tiek nodrošināta noguldījumu garantiju fonda līdzekļu racionāla un taupīga izmantošana. Turklāt Noguldījumu garantiju likuma 15. panta pirmā daļa paredz: ja noguldījumu garantiju fondā nepietiek līdzekļu garantētās atlīdzības izmaksāšanai, tad trūkstošie līdzekļi tiek piešķirti no valsts budžeta. Tādā veidā apstrīdētā norma papildus var būt vērsta arī uz valsts budžeta līdzekļu racionālu un taupīgu izmantošanu.

Pēc Krājbankas darbības apturēšanas 2011. gada beigās bija jānodrošina aptuveni 335,6 miljoni latu (477,5 miljoni *euro*) garantētās atlīdzības izmaksai kredītiestādes klientiem. Tomēr noguldījumu garantiju fondā tobrīd bija uzkrāti tikai aptuveni 149,9 miljoni latu (213 miljoni *euro*). Šā iemesla dēļ aptuveni 185,6 miljonus latu (264 miljonus *euro*) noguldījumu garantiju fondam aizdeva Latvijas

valsts, proti, Valsts kase, no valsts budžeta (*sk. Komisijas 2011. gada un darba pārskata 22. un 23. lpp.*).

No minētā izriet, ka apstrīdētās normas radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir arī nodrošināt noguldījumu garantiju fonda un valsts budžeta līdzekļu saimniecisku izmantošanu un aizsargāt personas, kurām finanšu jomā nepieciešama sevišķa valsts aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētā norma aizsargā sabiedrības labklājības intereses un citu personu tiesības.

14. Konstatējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt tās atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, t.i., vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

14.1. Apstrīdētajā normā noteiktais regulējums noguldījumu nepieejamības gadījumā liedz kredītiestādes valdes locekļiem tiesības saņemt atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda. Šādā gadījumā nav nepieciešams veikt izmaksu nedz no noguldījumu garantiju fonda, nedz no valsts budžeta. Tādējādi tiek nodrošināta finanšu līdzekļu ekonomija un to izmaksa galvenokārt tādām personām, kurām finanšu jomā ir nepieciešama sevišķa valsts aizsardzība.

Apstrīdētā norma stājās spēkā 2009. gada 20. jūnijā, bet Komisija Krājbankas valdes pilnvaras apturēja 2011. gada 21. novembrī. Savukārt 2011. gada 22. novembrī Komisija pieņēma lēmumu, ar kuru tika konstatēts, ka Krājbankā iestājusies noguldījumu nepieejamība. Tātad Pieteikuma iesniedzējai bija pietiekami daudz laika, lai apzinātos apstrīdētās normas radītās tiesiskās sekas un pieņemtu

izsvērtu lēmumu par savu finanšu līdzekļu turpmāko glabāšanu konkrētajā kredītiestādē.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

14.2. Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē. Satversmes tiesai nav jāizvērtē, ciktāl alternatīvie risinājumi būtu labāk piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2009. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-34-01 22. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka pastāv saudzējošāks līdzeklis, ar kuru varētu sasniegt leģitīmo mērķi un kurš personas tiesības ierobežotu mazāk, proti, diferencētas atlīdzības izmaksa atkarībā no katra valdes locekļa vainas pakāpes, kas konstatēta ar spēkā stājušos spriedumu krimināllietā.

14.2.1. Administrators, kā arī visas pieaicinātās personas norāda, ka Pieteikuma iesniedzējas ieteiktais saudzējošākais līdzeklis nav atzīstams par tādu, ar ko leģitīmo mērķi varētu sasniegt tikpat efektīvi kā ar apstrīdēto normu. Pieteikuma iesniedzējas piedāvātais risinājums, pirmkārt, būtu pretējs noguldījumu garantiju sistēmas jēgai un būtībai un, otrkārt, būtiski apdraudētu vienu no komercietību pamatprincipiem – valdes locekļu solidārās atbildības principu.

Valsts ir apņēmusies kredītiestādes maksātnespējas gadījumā izpildīt šīs kredītiestādes saistības pret tās noguldītājiem noteiktā apmērā. Kredītiestāžu darbību regulē un pārrauga Komisija. Tādējādi valsts ir izveidojusi tiesisko regulējumu kredītiestāžu noguldītāju (kreditoru) aizsardzībai, proti, noguldījumu garantiju shēmu, kuras ietvaros noguldītājam tiek izmaksāta garantētā atlīdzība, ja viņam uz to ir tiesības. Šis tiesiskais regulējums ir ieviests atbilstoši 2009. gada 11. marta Direktīvai 2009/14/EK, ar ko grozīta Direktīva 94/19/EK. Noguldījumu garantiju

likuma 3. panta pirmā daļa noteic, ka garantētā atlīdzība vienam noguldītājam par kredītiestādē izdarīto noguldījumu ir garantētā noguldījuma apmērā, bet ne vairāk kā 100 000 *euro*. Atbilstoši minētajam regulējumam katrs kredītiestādē izdarītais noguldījums līdz 100 000 *euro* ir pasargāts kredītiestādes maksātnespējas apstākļos un šāda apmēra noguldījuma atmaksa noguldītājam ir garantēta. Līdz ar to likumdevējs, nosakot tiesības saņemt garantēto atlīdzību, ir aizsargājis noguldītāju – bankas kreditoru – tiesības uz īpašumu.

Atšķirībā no vispārējiem maksātnespējas principiem, saskaņā ar kuriem primāri tiek aizsargāts pats maksātnespējīgais uzņēmums, lai tas spētu izpildīt savas saistības pret kreditoriem, kredītiestāžu maksātnespējas risinājumi ir vērsti uz noguldītāju – tāpat īpaša veida kreditoru – aizsardzību. Kredītiestādes darbība vienmēr tiek vērtēta kopsakarā ar tās iespējamo ietekmi uz visu finanšu sektoru un tautsaimniecību. Tāpēc arī kredītiestādes maksātnespējas gadījumā nepieciešams paredzēt pēc iespējas efektīvāku un savlaicīgāku risinājumu, lai vienlaikus nodrošinātu finanšu jomas stabilitāti un noguldītāju interešu aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 1. marta sprieduma lietā Nr. 2012-07-01 13. un 15.2. punktu*).

Viens no Noguldījumu garantiju likuma mērķiem ir radīt sistēmu, kura nodrošinātu noguldītājiem iespēju noguldījumu nepieejamības gadījumā saņemt garantēto atlīdzību īsā laikā. Saskaņā ar Noguldījumu garantiju likuma 20.¹ panta pirmo daļu garantēto atlīdzību izmaksā ne vēlāk kā 20 darbdienu laikā no dienas, kad iestājusies noguldījumu nepieejamība. Šādā īsā laika posmā atbildīgajai institūcijai – Komisijai – nav iespējams pietiekami detalizēti izvērtēt visus noguldījumu nepieejamības iemeslus un katra valdes locekļa individuālo atbildību, kā arī ierosināt nepieciešamos kriminālprocesuālos pasākumus finanšu līdzekļu arestēšanai. Ierobežotajā termiņā Komisijas primārais uzdevums ir pēc iespējas ātrāk izmaksāt garantēto atlīdzību atbilstoši kredītiestādes grāmatvedības dokumentos jau ietvertajai informācijai.

Arī tā likumprojekta anotācijā, ar kuru Noguldījumu garantiju likumā tika ieviesta apstrīdētā norma, ir uzsvērts tas, ka iespējami savlaicīga garantētās

atlīdzības izmaksāšana no noguldījumu garantiju fonda veicinās noguldītāju uzticību valsts finanšu sistēmas stabilitātei un drošībai (*sk. 2009. gada 20. aprīlī Saeimā iesniegtā likumprojekta Nr. 1177/Lp9 „Grozījumi Noguldījumu garantiju likumā” anotāciju*). Līdzīgi arī Eiropas Komisija ir norādījusi, ka garantētās atlīdzības izmaksāšana no noguldījumu garantiju fonda septiņu dienu termiņā mazinās kredītiestādes maksātspējas negatīvo ietekmi uz sabiedrību, kā arī gādās par to, lai noguldītājiem nav jāizmanto valsts sociālās labklājības nodrošināšanas sistēmas pakalpojumi (*sk. Eiropas Komisijas 2010. gada 12. jūlija priekšlikumu direktīvai par noguldījumu garantiju sistēmām COM/2010/0368 final skaidrojošā pielikuma 3.2. punktu*).

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas piedāvātais risinājums apdraudētu citu kredītiestādes noguldītāju tiesības uz savlaicīgu garantētās atlīdzības izmaksu no noguldījumu garantiju fonda.

14.2.2. Komerclikuma 301. un 302. pants paredz, ka valde pārziņā un vada komercsabiedrības lietas tikai kopīgi un arī tās mantu pārvalda un ar to rīkojas kopīgi. Komerclikums neaizliedz valdes kompetences sadalīšanu starp tās locekļiem. Taču kompetences sadalīšana neatbrīvo valdes locekli no likumā noteiktā pienākuma vadīt visu sabiedrības darbību, bet tikai maina šā pienākuma raksturu. Proti, valdes loceklis patstāvīgi izlemj jautājumus, kas ietilpst viņa atbildības jomā, un vienlaikus sadarbojas ar pārējiem valdes locekļiem. Ja valdes loceklim rodas pamatotas aizdomas par citu valdes locekļu rīcības prettiesiskumu, tad viņam ir pienākums atbilstoši reaģēt. Tātad valdes loceklis nevar, aizbildinoties ar privāttiesiska rakstura vienošanos, izvairīties no likumā noteiktās atbildības arī tādus gadījumus, ja ir uzņēmies atbildību tikai par vienu jautājumu loku, bet par citiem kredītiestādes pārvaldīšanas jautājumiem ļāvis lemt pārējiem valdes locekļiem.

Komerclikuma 169. pants nosaka komercsabiedrības valdes un padomes locekļu atbildības robežas. Proti, valdes loceklim kā komercsabiedrības dalībnieku uzticības personai, kam uzticēta svešas mantas pārvaldīšana, jāsekmē sabiedrības mērķu sasniegšana – dalībnieku ekonomisko interešu īstenošana. Līdz ar to valdes loceklim ir jābūt lojālam gan pret komercsabiedrību kā patstāvīgu tiesību subjektu,

gan arī pret visu tās dalībnieku ekonomiskajām interesēm un atbilstoši Komerclikuma 169. panta pirmajai daļai jāpilda savi pienākumi kā krietnam un rūpīgam saimniekam (*sk. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. janvāra sprieduma lietā Nr. SKC-25/2012 8.4. punktu, spriedums publicēts www.at.gov.lv, aplūkots 2014. gada 4. jūnijā*).

Komerclikuma 169. panta pirmajā daļā lietotais jēdziens „krietns un rūpīgs saimnieks” ir ģenerālklausula, no kuras atbilstoši, piemēram, komercsabiedrības lielumam, komercdarbības veidam vai situācijai tirgū ir atvasināmi konkrēti valdes locekļa amata pienākumi. Krietna un rūpīga saimnieka iezīmes veido virkne objektīvu pienākumu, citastarp pienākums ievērot likumus, statūtus un dalībnieku sapulces lēmumus, pienākums būt lojālam un izvairīties no lēmumu pieņemšanas interešu konflikta situācijā, kā arī pienākums uz izsvērtas informācijas pamata pieņemt ekonomiski pamatotus lēmumus. Būtisks kritērijs komercsabiedrības valdes locekļa darbības tiesiskuma izvērtēšanai ir viņa rīcības atbilstība konkrētās komercsabiedrības darbības mērķiem.

Valdes loceklim ir pienākums pastāvīgi kontrolēt un pārzināt komercsabiedrības finansiālo stāvokli. Tādējādi valdes locekļa atbildība saglabājas arī tādos gadījumos, kad viņš nav spējis adekvāti novērtēt komercsabiedrības finansiālo stāvokli. Krietna un rūpīga saimnieka gādības pienākums ir kreditoru interešu aizsardzības instruments, kura pamatfunkcija ir nodrošināt to, lai komercsabiedrība tiek labi pārvaldīta un nenonāk līdz maksātnespējai. Valdes loceklis nevar aizbildināties ar nespēju pildīt sava amata pienākumus, jo viņam ir jārīkojas tādā veidā, kas atbilst komerciālās attiecības regulējošajiem principiem, komerciālajai praksei un valdošajiem priekšstatiem par komercsabiedrības labu pārvaldīšanu.

Turklāt Komerclikuma 169. panta otrā un trešā daļa nosaka: ja valdes loceklis nevar pierādīt, ka individuāli ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, tad viņš solidāri atbild arī par citu valdes locekļu nodarītajiem zaudējumiem. Tātad likumdevējs ieviesis prezumpciju, ka visi valdes locekļi ir solidāri atbildīgi par komercsabiedrības pārvaldību neatkarīgi no tā, kā viņu starpā sadalīti pārvaldības

pienākumi. Pat tad, ja valdes loceklis vadības funkciju nav īstenojis, viņam ir visi likumā noteiktie pienākumi, tostarp pienākums atbildēt par kapitālsabiedrībai vai trešajām personām nodarītajiem zaudējumiem.

Satversmes tiesa arī norāda, ka komercsabiedrības valdes locekļa atbildība par krietna un rūpīga saimnieka pienākumu nepildīšanu var iestāties nesaistīti ar to, vai viņa vaina par komercsabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem ir konstatēta ar spēkā stājušos spriedumu krimināllietā. Proti, spēkā stājies spriedums krimināllietā nav obligāts priekšnoteikums tam, lai atzītu komercsabiedrības valdes locekļa civiltiesisko atbildību par likumā noteikto krietna un rūpīga saimnieka pienākumu nepildīšanu.

Ņemot vērā kredītiestāžu nozīmi tautsaimniecībā, viss to darbības regulējums, tostarp īpašās prasības, kas izvirzītas kredītiestādes valdes locekļiem, Komisijai piešķirtās plašās tiesības uzraudzīt kredītiestādes darbību un noteiktos gadījumos arī to ietekmēt, ir vērsts uz kredītiestādes maksātspējas un finanšu stabilitātes saglabāšanu. Kredītiestādes darbības pamatā ir sabiedrības uzticēšanās tās sniegto finanšu pakalpojumu drošumam, spējai izpildīt savas saistības, saglabāt un sekmīgi pārvaldīt tai uzticētos aktīvus. Tādēļ katram kredītiestādes valdes loceklim šīs kredītiestādes maksātspēja ir pats svarīgākais darbības uzdevums un mērķis.

Lai valdes locekļi spētu sekmīgi vadīt tādu lielu komercsabiedrību kā, piemēram, kredītiestāde, viņu savstarpējās uzticības līmenim jābūt augstam un viņiem pietiekamā mērā jāapmainās ar informāciju par komercsabiedrības darbību un pieņemamiem lēmumiem. Taču katram kredītiestādes valdes loceklim ir jāapzinās sava civiltiesiskā atbildība un nepastarpinātais pienākums rīkoties kā krietnam un rūpīgam saimniekam.

Tādējādi var piekrist pieaicināto personu viedoklim, ka Pieteikuma iesniedzējas piedāvātā apstrīdētās normas alternatīva būtiski apdraudētu arī kredītiestādes valdes locekļu solidārās atbildības principu.

Satversmes tiesa lietas izskatīšanas laikā nav konstatējusi citas iespējamās alternatīvas, kas Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības aizskartu mazāk.

Līdz ar to nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

14.3. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ne visos gadījumos valdes locekļi esot atbildīgi par kredītiestādes maksātspējas iestāšanos. Līdz ar to apstrīdētās normas radītā atšķirīgā attieksme citām personām nenodrošinot nekādu labumu.

Savukārt Saeima uzskata, ka kredītiestādes valdes locekļa statuss pats par sevi varot būt pamats personas atzīšanai par tādu, kas nav aizsargājama noguldījumu nepieejamības gadījumā.

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai kredītiestādes valdes locekļa statuss var kalpot par pamatu tam, lai attiecīgajām personām noguldījumu nepieejamības gadījumā liegtu tiesības saņemt atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda.

14.4. Atbilstoši Komerclikuma 301. panta pirmajai daļai valde ir kapitālsabiedrības izpildinstitūcija, kura īsteno divas funkcijas: vadības un pārstāvības funkciju. Vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu īstenošana tās iekšienē, proti, saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu. Savukārt pārstāvība ir sabiedrības reprezentēšana ārpusē, proti, visas lietas, kurās sabiedrība stājas attiecībās ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 8. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-04-03 14. punktu*).

Valdes nozīmīgā loma kredītiestādes pārvaldē izriet arī no Kredītiestāžu likuma, kura normas iepretim Komerclikuma normām ir piemērojamas kā speciālās tiesību normas. Tā Kredītiestāžu likuma 24. pantā ir paredzēti stingrāki kritēriji, kas ievērojami, lai persona varētu būt par kredītiestādes valdes locekli, piemēram, noteikta izglītība, pieredze un nevainojama reputācija. Atbilstoši minētajam likuma regulējumam likumdevējs ir noteicis augstas prasības un stingrus ierobežojumus kredītiestādes valdes locekļa amata ieņemšanai, lai nodrošinātu to, ka kredītiestādi pārvalda finanšu jautājumos kompetentas personas.

Arī no Komisijas 2009. gada 25. septembra normatīvo noteikumu Nr. 112 „Licenču kredītiestādes un krājaizdevu sabiedrības darbības veikšanai izsniegšanas,

atsevišķu kredītiestāžu un krājaizdevu sabiedrību darbību reglamentējošo atļauju saņemšanas, dokumentu saskaņošanas un informācijas sniegšanas normatīvie noteikumi” XII nodaļas izriet, ka pirms personas iecelšanas par kredītiestādes valdes locekli ir citastarp jāpārlicinās par tās nevainojamo reputāciju un pietiekamo kompetenci finanšu vadības jautājumos. Līdzīgi arī Komisijas 2013. gada 25. jūlija ieteikumu Nr. 166 „Ieteikumi valdes un padomes locekļu un personu, kas pilda pamatfunkcijas, piemērotības novērtēšanai” 32. un 34. punkts paredz, ka, novērtējot valdes locekļu piemērotību, gan Komisijai, gan pašai kredītiestādei ir jāņem vērā personas zināšanas, kompetence, kā arī praktiskā pieredze komercsabiedrību pārvaldībā.

Kredītiestāžu veiktā komercdarbība ir specifiska citastarp arī tādēļ, ka kredītiestādes rīkojas ar tām uzticētajiem naudas līdzekļiem, ko noguldījumu veidā piesaistījušas no saviem klientiem. Tāpat kredītiestāžu veiktās komercdarbības būtisks elements ir atbilstoša risku pārvaldība, kas saistīta ar šo naudas līdzekļu tālāku aizdošanu citām personām vai citiem finanšu tirgiem. Tā, piemēram, Kredītiestāžu likuma 8. panta trešā daļa paredz kredītiestādes valdes un padomes pienākumu rakstveidā informēt Komisiju par visiem apstākļiem, tai skaitā par aizdomīgiem un krāpnieciskiem darījumiem, kuri var būtiski ietekmēt stabilu un normatīvajiem aktiem atbilstošu kredītiestādes turpmāko vadību un darbību vai kuri var būtiski apdraudēt kredītiestādes reputāciju.

Personām, kuras kredītiestādē ieņem valdes locekļa amatu, tiek prezumētas spējas un zināšanas finanšu vadības jomā, tātad arī spēja pieņemt adekvātus lēmumus kredītiestāžu veiktajai komercdarbībai raksturīgo risku apstākļos. Tādējādi vēl jo vairāk būtu pamatoti uzskatīt, ka šādām personām ir prezumējamas arī spējas pārzināt riskus attiecībā uz savu personisko finanšu līdzekļu pārvaldīšanu.

Līdz ar to likumdevējs, ierobežojot kredītiestādes valdes locekļa tiesības noguldījumu nepieejamības gadījumā saņemt garantēto atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda, ir ievērojis Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertu vienlīdzības principu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Noguldījumu garantiju likuma 17. panta 4. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš